van de Organisatie van 1816, én uit de Schrift geen zuivere voorstelling over het Koningschap van Christus in zijn kerk put.

Maar ook ten vierde, dat, al ware het betoog bondig en der wederlegging waard, we ons toch tot geen bestrijding er van zouden opmaken, tenzij een ander *niet*-gecompromitteerd theoloog, dit betoog als het zijne overnam.

Met een man als Dr. Vos kunnen we evenmin als met Dr. Hoedemaker (die thans met Dr. Vos solidair wierd) in discussie treden.

Om echter te voorkomen, dat men dit niet wijte aan minder lust in het debat, of aan een poging om het debat te ontwijken, verklaren we ons te allen tijde bereid, om stellingen van Dr. Vos of Dr. Hoedemaker dán te critiseeren, als ze uit een andere pen komen.

Toen Dr. Van Ronkel zijnerzijds stellingen ten beste gaf, hebben we die terstond en uitvoerig gecritiseerd, niettegenstaande Dr. Van Ronkel zich vaak op ergerlijke wijze over de Doleantie had uitgelaten.

Maar er kan een *persoonlijk handelen* zijn, dat alle verdere samenspreking onmogelijk maakt.

En dit is het geval met beide genoemde schrijvers.

Te Gouda was door den Synodalen kerkeraad een adres aan den gemeenteraad ingediend, om de kermis althans op Zondag te laten stilstaan.

De gemeenteraad wees dit verzoek af.

De kermis moest te Gouda dus ook op Zondag doorgaan.

Dit gaf Dr. J. H. Gunning aldaar aanleiding in een aangrijpend schrijven de gemeente op dit droeve feit te wijzen.

Maar niet allen zijn met dit schrijven tevreden.

Ze zeggen dat het niet aangaat, als kerkeraad bij den gemeenteraad op Zondagsrust ook gedurende de kermis aan te dringen, als men de kermis niet *in beginsel* aantast en geheel afschaft.

Ze zeggen dat het niet aangaat, op reerenden toon de gemeente op zulk een feit te wijzen, als vele waardigheiddragers van zulk een kerk zelf aan al zulke vermakelijkheden deelnemen, modern zijn en tegen de leere Christi reageeren.

En ook dat het niet aangaat, als belijder des Heeren in zulk een kerkelijken toestand te blijven hangen, die nog veel erger dan de gemeenteraad de majesteit van den Christus hoont.

In een critiek op dit geschrift van Dr. Gunning lezen we dan ook dit:

> Vragen we nu echter: Is er geene oorzaak? Hoe komt het, dat de Kerk hier machteloos tegenover staat?
>
> Hoe komt het, dat Staat, Gewest en Stad den gruwel niet keeren?
>
> Van waar, dat de maatschappij wankelt op hare fundamenten? En hoe komen deze toch zoo innerlijk verrot?
>
> De oorzaak is eenig en alleen te zoeken bij de kerk. Men vatte dit wel; niet omdat de kerk bestaat is deze groote ellende over ons gekomen, o neen; juist is de kerk gesteld om de wereld, die in het booze ligt, van een beter beginsel te doortrekken. Daarom wordt zij vergeleken bij het zout, dat vooreerst verderf weert, en tevens alle eten smakelijk maakt. Ja, zelfs staat het zóó, dat deze wereld, die de kerk veracht en bespot juist leeft en bestaan blijft bij de gunst dezer kerk. Was de kerk weg dan was de wereld er ook niet meer.
>
> Neen, wanneer we de schuld schuiven op de kerk, dan bedoelen we daarmee hare verachtering, die haar zóó aan de wereld gelijkvormig heeft gemaakt dat ge ze nauw meer van de wereld kunt onderkennen.
>
> Zout is de kerk. Maar als nu het zout smakeloos wordt, d. i. wanneer alle smaak afgaat van de belijdenis der kerk; wanneer alle wind van leer in haar wordt geduld; 's morgens een Godloochenaar, 's middags een predikant, die de godheid des Heeren ontkent, en 's avonds ook nog een geloovig leeraar wordt geduld — wat is dat dan voor eene kerk, die hare eigene belijdenis bespot?"

Wanneer de leden van den kerkeraad vrijelijk lid kunnen zijn van de Sociteit »Ons genoegen" en de kerkvoogden openbare kermisvrienden en de notabelen geregeld de Remonstrantsche vergaderingen bijwonen; dan dient toch eerst de hand in eigen boezem te worden gestoken, eer men aan den Gemeenteraad, die men zelf door zijne booze praktijken stijft in driesten werelddienst, vraagt of hij niet het eenige genot, dat hij op de wereld bezit, op wil geven!

We moeten redelijk zijn in onze eischen.

Stemt gij er in toe, dat uw dienstmeisje door middel van een erkend loochenaar van de hoofdwaarheden der belijdenis toegang krijgt tot het Heilig Avondmaal, dan moet ge ook, als zij nu in praktijk wil gaan brengen hetgeen gij haar hebt doen leeren, d. i. als zij nu als een redeloos dier op de kermis wil gaan rondspringen — dan moet gij haar dit ook niet kwalijk willen nemen. Gij zijt er zelf de aanleiding toe. Want losbandigheid in de leer leidt noodzakelijk tot bandeloosheid in het leven.

Ligt in deze critiek niet een innerlijke geestelijke waarheid, die aan Dr. Gunning's conscientie iets te zeggen heeft?

Ook onzerzijds zij met een enkel woord de aandacht gevestigd op de nieuwe uitgave van UDEMANS *Samenspraak over het heilig Avondmaal*, die door de goede sorge van Ds. De Gaay Fortman, bij den uitgever Fernhout alhier, het licht zag.

Dit boekske toch kan een uitnemenden dienst bewijzen, om tot staan te brengen een iegelijk, die als vrome onder de vromen voortleeft, en toch jaar in jaar uit van zijn korte leven laat voorbijglippen zonder dat hij de gemeenschap zijns Heeren aan het heilig Avondmaal zoekt.

We zeggen daarmeê niet, dat Udemans de zaak heeft uitgeput; veel minder dat hij ook nog voor de toestanden in wier midden wij leven, genoegzame ontleding der zaak en voldoende leiding geeft. Verder zouden we stellig zijn, indien Ds. De Gaay Fortman zelf voor *onzen* tijd geleverd had wat Udemans voor *zijn* tijd aan de kerke Gods bood.

Maar toch ook zoo kan dit boekske aan meer dan één tot goede leering strekken.

Ook bij het heilig Avondmaal gaat de slinger altoos van de ééne pool naar de andere, en steeds staat de kerk aan het tweeërlei gevaar bloot, óf dat het aanzitten weer vaste regel worde, en daardoor het geestelijk karakter van het heilig Avondmaal schade lijdt, óf wel dat het aanzitten angstiglijk van de bevinding van eigen geloofsstaat wordt afhankelijk gesteld, en het heilig Avondmaal in onbruik rake.

Maar wat hier ook van zij, dit gevoelt een ieder dat het nooit goed kan zijn, dat juist zij die het vurigst naar de gemeenschap met hun Heiland dorsten, wegblijven van het Sacrament, dat de Heere juist instelde, om er op bijzonder rijke wijze zijn gemeenschap te laten smaken.

Dat kan nu wel niet plotseling verholpen, want ook dit verzuim hangt saam met de ellende van den kerkelijken toestand die achter ons ligt.

Maar het is daarom toch goed, dat deze teedere zaak weer voor veler conscientie worde gelegd, en daartoe strekt de uitgave van dit goede boekske.

KUYPER

Uit de Pers.

De poging van Christ. Geref. zijde aangewend, om een blad als de *Roeper* te doen aflaten van zijn krenkenden toon, heeft tot onze blijdschap haar uitwerking niet gemist.

Althans in no. 24 lezen we dit artikel van Ds. J. Westerhuis te Heerenveen:

> In het *Herautt* nummer van 4 Mei schreef Dr. Kuyper »op een heuglijk verschijnsel mag de aandacht gevestigd De *Friesche Kerkbode* meldt ons, dat de kerkeraad der Christelijke Gereformeerde gemeente op een gemeentelijke vergadering heeft voorgesteld, om aan de gedeputeerden op de Synodale vergadering gastvrijheid aan te bieden en dat dit voorstel met enthousiasme is aangenomen."
>
> Ook wij verblijden ons over wat de broederen te Leeuwarden deden. Voor ons is dit verschijnsel echter niet zoo bijzonder als voor den Redacteur van de *Herautt*. Indien Dr. Kuyper de Chr. Gereformeerden beter kende, zou hij anders oordeelen. Het is geene bitterheid tegen de doleerende broeders noch beginsel looze stijfhoofdigheid, wat ons verhindert aan de eischen der Dol. te voldoen. In mijne gemeente heb ik mannen, die de bestaande gedeeldheid diep betreuren en den Heere gedurigliik bidden dat Hij haar wegneme, en die het toch een verloochen van de waarheid en een miskennen van het werk Gods achten, als ze toegaven om op grond van de Concept acte een combinatie aaan te gaan. Naar onze innige overtuiging hebben de Chr Geref. zooveel toegegeven, als ze mochten. Al de Friesche gemeenten hebben zich uitgesproken geene vereeniging op grond van de Concept-acte. Zijn er enkele broeders in de Chr. Geref. Kerk, die een ander oordeel hebben, de gemeenten in Friesland gaan met hen niet mede.
>
> Schrijft Dr. Kuyper: »met zekere spanning zien wij de eerstkomende dagen tegen, of allicht van Chr. Geref. zijde nog eenig bescheid of eenige voorslag ter weeropvatting van de afgebroken onderhandelingen op de Synode te Leeuwarden zal inkomen", wij gelooven, dat deze verwachting niet op eenigen redelijken grond rust Als het beginselen raakt, mogen wij niet loven en bieden. Beginselen zijn heilig. Kunnen de Doleerende broeders ook niet toegeven, dan blijft ons niets anders over, dan naast elkander te leven en zooveel wij kunnen, elkander te dragen, God biddende, dat Hij een weg bane waar wij geen weg kunnen vinden. — Wie had vóór drie jaar kunnen denken, dat de verhouding tusschen de Dol en de Chr. Geref. zoodanig zijn zou? En toch hadde men het wel kunnen gissen, indien men met de theorie van Dr. Kuyper, in het Tractaat uiteengezet, beter op de hoogte ware geweest Was Dr. Kuyper zelf zich hiervan ook niet bewust, toen hij schreef, dat alleen het Reglement van '69 een struikelblok voor de vereeniging was?
>
> Neen niet het Reglement, maar die theorie is het struikelblok en zij verhindert ons zelfs om een modus vivendi in het leven te roepen, zoodat in de praktijk voortdurend botsingen ontstaan moeten. Zelfs zal op de Synode te Leeuwarden door de classis Arnhem deze vraag gebracht worden: »kan er correspondentie worden aangeknoopt met den kerkeraad eener Chr. Geref. Gemeente, die opgetreden is na reformatie der plaatselijke kerk door doleantie, welke kerkeraad thans correspondentie zoekt?"
>
> Toen vóór eenige weken een commissie van den Dol Kerkeraad te Leeuwarden een samenspreking hield met den kerkeraad der Chr. Geref Gemeente, wilde die Com. wel belooven, geene kinderen van Chr. Geref. te doopen, doch alleen op deze voorwaarde, dat de Chr. Geref. Kerkeraad geene leden uit het Ned. Herv. Genootschap zoude aannemen, dan na correspondentie met den Dol. Kerkeraad. Niemand zegge dat dit eene buitensporigheid van Dr. Wagenaar of zijn Kerkeraad is, die Kerkeraad is consequent, hij trekt de lijn door.
>
> Met de Chr. Geref. kunnen de Doleerenden, zoo lang zij hunne theorie handhaven zich niet vereenigen dan met de uitgesprokene of ingewikkelde bedoeling, de Chr. Geref. in de Doleerenden te doen versmelten.
>
> Ik wenschte, dat de Dol. broeders zich eens op ons standpunt konden plaatsen en gevoelen, hoe moeielijk het gaat, met broeders te onderhandelen, die niets minder dan onzen kerkelijken dood bedoelen. Van onze zijde willen wij trachten, hunne handelingen te verklaren uit hunne theorie, die onzes inziens wel onhijbelsch en ongereformeerd is, doch door hen ongetwijfeld voor de ware wordt gehouden.
>
> Indien iemand de Doleerenden wil begrijpen, lere hij het Tractaat van de Reformatie der Kerken en vervolgens de beschouwing hierover door Ds. ten Hoor van Francker in de Vrije Kerk.
>
> Deze toon is onberispelijk.
>
> En toch is er ook in dit schrijven iets, dat ons ontzettend stuit.
>
> Dit namelijk, dat de toon, waarop men ons bejegent, nu wel weer goed wordt, maar eerst nadat de fractie van den heer Doc. Lindeboom de noodige zekerheid heeft erlangd, dat het haar gelukt is de vereeniging der Gereformeerde kerken te beletten.
>
> Doodkalm wordt hier dan ook uitgesproken: »We zullen stil naast elkander blijven leven."
>
> Tegen die onaandoenlijkheid nu, die zich zoo als vanzelf schikt in wat beleden is, zonde voor God te zijn, blijve elk waarachtig Gereformeerde in bidden.
>
> Niet enkel aan de zijde der Doleerenden, maar ook aan den kant der Gescheidenen.
>
> Want vergeet niet: De Christ. Geref. kerk zet zich nu vast in het verkeerde, dat bij haar insloop. Ze doet dit, na uit eigen boezem op dit verkeerde gewezen te zijn. Ze doet het wetens en *willens*.
>
> En nu zegt de kerkhistorie, dat dit voor een kerk van Christus altoos fataal was.
>
> KUYPER.

Officieele berichten uit de Ned. Geref. kerken.

Twaalfde gewone vergadering van de Ned. Geref. kerken in de classis Arnhem, Zutphen, Nijmegen, Tiel en Zalt-Bommel, gehouden te Arnhem, den 4 Juni 1890.

De vergadering wordt geopend door den voorzitter Dr. Franssen te Winterswijk. Na het zingen van Psalm 119 : 17, leest hij 1 Petri 5 : 1—11 en gaat vervolgens voor in het gebed. De voorzitter stelt voor zich als assessor toe te voegen Ds. Koster, en als scriba br. N. van der Blom, hetgeen door de vergadering wordt goedgevonden. De credentiebrieven worden nagezien en daaruit blijkt, dat 19 kerken door 32 afgevaardigden vertegenwoordigd zijn. De notulen der vorige gewone vergadering en de buitengewone vergadering van 7 Mei worden gelezen en goedgekeurd.

De behandeling naar art. 41 K. O., geeft aanleiding tot het geven van wenken en raadgevingen betreffende het handelen der kerkeraden bij voorkomende moeielijke gevallen, o. a. daar waar Chr. Geref. met Ned. Geref. bij de bediening des Woords saamkomen, er op aanhouden dat ook de sacramenten van beide zijden bediend en genoten worden. Dat de Synode bij vernieuwing de onderhandeling met de Chr. Geref. aanknoope; indien zij zijn afgebroken, wordt verzocht door Winterswijk.

Met 't oog op de nog te behandelen voorstellen voor de Synode wordt de agenda gewijzigd en eerst aan de orde gesteld, de zaak van Ds. Raman.

De conclusie van de vergadering is: door een commissie die daartoe benoemd is, met Ds. Raman persoonlijk te spreken en verder te onderzoeken; om dan deze zaak met de verkregen resultaten aan de voorloopige Synode ter behandeling op te zenden, naar het voorstel van Winterswijk.

Naar aanleiding van een brief uit Vorden en een voorstel van Winterswijk, wordt tot de Synode het verzoek gericht, te beraadslagen om tot eenparigheid in de handelingen te komen, betreffende het toelaten tot het Heilig Avondmaal, voor hen die op den Sabbath arbeid verrichten (b.v. spoorbeambten enz.).

Een vraag van Winterswijk, omtrent onrechtzinnige ambtdragers met de bijgevoegde memorie van toelichting en een voorstel dienaangaande zal worden ingezonden ter Synode; insgelijks een verzoek van diezelfde kerk om te zoeken tot eenparigheid te geraken, inzake Goede Vrijdag.

Met gebed en dankzegging, wordt door Ds. Koster de vergadering gesloten, blijvende de verdere punten van de agenda voor een volgende vergadering bespaard.

Namens de classis,
N. VAN DER BLOM, *scriba.*

Verslag der vergadering van de classis Franeker, gehouden in het kerkgebouw der Ned. Geref. Kerk te Makkum, op 28 en 29 Mei 1890.

1. Ds. Hania, de praeses der class. kerk (St. Jacobi Par.), opent de vergadering met het laten zingen van het 3e en 4e vers van den Morgenzang, het lezen van Psalm 126 en gebed.

2. Volgens toerbeurt is praeses Ds. Nieborg Tot assessor wordt aangewezen Ds. Wijminga, tot scriba Ds. van Coeverden Adriani.

3. Uit de geloofsbrieven blijkt, dat 19 kerken vertegenwoordigd zijn, door 36 afgevaardigden met keurstemmen.

4. De Notulen der vorige vergadering worden gelezen en goedgekeurd.

5. De onderzoeking naar Art. 41 D. K heeft plaats. Naar aanleiding hiervan wordt o. a. besloten:

a. dat met betrekking tot personen, die vertrokken naar kerken, welke nog niet tot reformatie kwamen, zal gehandeld worden naar art. 73 van de Acta der Voorloopige Synode van Utrecht;

b. dat, om de zeer bijzondere omstandigheden, een huisgezin, woonachtig geworden onder de kerk van Bolsward, één jaar lang zal blijven onder het opzicht van de kerk van Schettens;

c. dat door den *kerkeraad* in zijn geheel zal worden vastgesteld, welke leerredenen in zijne kerk zullen worden gelezen.

6. De verschillende rapporten worden nu gehouden:

a. Ds. Hania rapporteert over de beteekenis der korte predikatiën van art. 41 D. K. Na de historische toelichting van Ds. Hania, besluit de classis, dat deze korte predikatiën voorloopig zullen worden nagelaten.

b. De rapporteurs voor het huisbezoek van diakenen worden op hun verzoek gecontinueerd.

c. Ds. Prins rapporteert namens zijne medegedeputaten in zake de kerk te Gaast.

d. Ds. Hania leest voor een dubbel conceptschrijven; één aan de predikanten en één aan de ouderlingen en diakenen, die zich blijven onderwerpen aan de besturen van het Nederl. Herv. Kerkgenootschap. Deze worden goedgekeurd; van beide zal een exemplaar aan elk der kerken in de classis worden toegezonden.

e Een concept van deputaten, rakende de lezing van Catechismuspredikatiën, neemt de classis over — en zal als voorstel van de classis opgezonden worden aan de a. s. Synode van Leeuwarden.

f. Br. Kurpershoek rapporteert voor de regeling ter vergoeding van de consulentsdiensten. Voor de consulentsdiensten zal vergoed worden *f* 2 voor elke vergadering met de reiskosten. Voor de catechisaties *f* 0.50 voor ieder uur met *f* 2 voor ieder uur gaans.

g. Ds. Hania brengt rapport uit over de verhouding van kerk en school. Dit rapport was niet geheel volledig en de deputaten worden, op hun verzoek gecontinueerd, waarbij de classis ook voornamelijk let op hetgeen dienaangaande zeer waarschijnlijk wel op de e. k. Synode zal worden vastgesteld, in verband met art. 69 der Acta van de Voorloopige Synode van Utrecht.

7. Naar aanleiding van een vraag uit Harlingen wordt besloten, dat de attestatiën niet alle eenerlei zullen zijn; zoo noodig zal er ook, gelijk Koelman zegt, een »kreupel" getuigenis gegeven worden en zal daarvan een kort bericht aan den betrokken kerkeraad worden gezonden, volgens art. 144 der Acta van de Voorloopige Synode.

8. Als voorstellen voor de Synode worden vastgesteld:

a. Is herhaling van ééne beroeping, kort na elkander, wel goed?

b. Hoe te doen met de godsdienstoefeningen op den »Goeden Vrijdag", met omschrijving van de toestanden dezer classis?

c. De classis heeft bezwaar tegen art. 180[4], wijl, haars inziens, hierdoor gegrepen wordt in de rechten der plaatselijke kerken.

d. Is het wenschelijk, dat de kerkeraad een beroeping uitbrenge op een Dienaar des Woords, die nog geen 2 jaar op zijn eerste standplaats werkzaam is, tenzij in bijzondere gevallen?

e. De Synode drage zorg, dat de kerken in 't bezit komen van geschikte catechismus predicatiën.

9. Tot afgevaardigden naar de a.s. Synode te Leeuwarden worden benoemd: Ds. J. Hania en A. Elshout, tot hunne secundi Ds. v. Coev. Adriani en Jac. van Dijk van Harlingen.

10. De buitengewone vergadering zal worden gehouden, na het bekend worden van het Agendum voor de Syode, te Bolsward; en de volgende gewone in de 2e helft van Augustus te Franeker.

11. De classicale kerk zal zijn Oosterend.

12. Als deputaten voor de uitvoering van art. 19 worden benoemd Ds. Prins en Ds. Wijminga.

Na het zingen van Ps. 84 : 6 wordt deze vergadering met dankzegging gesloten door Ds. Wijminga.

Verslag van de buitengewone vergadering der classis Franeker, gehouden op Donderdag 29 Mei op dezelfde plaats en hetzelfde uur.

1. Ds van Coev. Adriani, voorzitter van de commissie voor de examina opent deze vergadering met het laten zingen van ps. 119 : 3 en gebed.

2. Tot praeses wordt aangewezen Ds. van Coev. Adriani, tot scriba Ds. J. Hania.

3. De heer H. v. Dijk, beroepen predikant bij de kerken van Idsegahuisen—Piaam en Gaast—Ferwoude, wordt onderzocht. Dr. Van Goor en Dr. Wagenaar waren als deputaten der Synode aanwezig.

In den geest van het praeadvies der deputen Synodi besloot de classis, dat br. Van Dijk nog niet kon worden toegelaten tot den dienst des Woords; over 6 maanden zou hij in 2 vakken opnieuw worden geexamineerd; onder leiding van een bekwaam dienaar des Woords zou hij zich dien tijd moeten stellen.

4. Ds. van Coev. Adriani sluit deze vergadering met dankzegging.

Ds. H. R. NIEBORG,
Actuarius.

Exmorra, 9 Juni '90.

De beschikbare ruimte noopt ons eenige berichten tot de volgende week te laten liggen.

Zending.

Moslemen en Christendom.

III.

DE KWAAL EN 'T GENEESMIDDEL.

Het ligt in den aard der zaak, zoo vervolgt de heer Schot, dat de Islam, omdat hij is een godsdienst, uitermate of alleen tot heerschen geschikt, dáár waar hij overheerscht wordt of in zijn heerschzucht beperkt, allicht verzwakken en terrein verliezen kan. Maar èn in Engelsch- èn in Nederlandsch-Indië, wint de Islam sinds de vestiging der Europeanen veld. Dat dit een bewijs van levenskracht zou zijn, meenen wij te mogen betwijfelen; wij schrijven het toe aan het slechte voorbeeld der Christen-Europeanen èn aan de vrees voor den Islam, waardoor men dezen godsdienst meer vrijheid laat.

En wat de uitbreiding in vroeger eeuwen betreft, al die groote veroveringen zouden op den duur toch nog niet het bestaan van den Islam hebben verzekerd; daarvoor was nog gansch iets anders, iets gewichtigers noodig. De overwonnenen moesten geheel doordrongen worden van den Islamietischen geest, — eerst dan had de Islam hen veroverd, — en dat resultaat werd verkregen door bekeering tengevolge van dwang eenerzijds en vrees en onverschilligheid op het stuk van godsdienst aan den anderen kant. Zij die uit overtuiging Islamsch werden, zullen wel de minderheid hebben uitgemaakt.

Dat in het Oosten de gehechtheid der Christenen aan hun godsdienst aanmerkelijk moest afnemen, door de menigvuldige twisten en verdeeldheden, ligt voor de hand; een algemeene onverschilligheid moest ontstaan, en juist die algemeene onverschiligheid kwam den Islam ten goede.

Ook de weinige oorspronkelijkheid, of liever het gebrek aan oorspronkelijkheid van den Islam — eene samenvoeging uit verschillende godsdiensten, — maakte de bekeering zeer gemakkelijk, te meer daar het voornaamste de geloofsbelijdenis was, en op de vervulling der andere voorschriften niet al te streng werd gelet.

Des schrijvers slotsom is dat de Islam de kiem van afmatting, verslapping en geestdooding in zich draagt. Langzamerhand werd de kolossale Mohammedaansche eenheid verbroken en toen het fanatisme verdween, openbaarde zich een afsterving der Islamsche maatschappij, die al sterker en sterker werd.

Te veronderstellen, dat het Mohammedanisme den weg baant voor een zuiverder geloof, voor beschaving en verlichting, is zeer zeker een ongelukkige begoocheling, waarmede, helaas! nog velen zich bedriegen De Islam zelf voert het bewijs met zich om, dat zulk een veronderstelling ten eenenmale ongegrond, nooit voor verwezenlijking vatbaar is. Het Islamisme heeft overtuigend getoond, zijn belijders niet te kunnen voeren op den weg van beschaving en vooruitgang; zelfs heeft het die beschaving verhinderd en vernietigd.

Ja, geen stelsel is beter geschikt om zijn belijders af te sluiten van het licht der waarheid, dan de Islam.

Als ieder die zich een strijder voor de waarheid noemt, ook het zijne bijdraagt om de waarheid te doen zegevieren in de thans vervallen Islamsche wereld, dán mag niet betwijfeld worden, dat het reeds diep gezonken volk weder krachtig opstaan en een gelukkige toekomst tegemoet gaan zal.

Wat vooral de aandacht verdient, is het betoog des schrijvers omtrent de »bestrijding van den Islam." Schadelijken invloed, zegt hij, moet de Islam uitoefenen op alles waarmede hij in contract komt. Wie dienen daartegen iets te doen, en wat kan er tegen dat alles gedaan worden?

De eerste vraag is zeer gemakkelijk te beantwoorden. Wie anders toch zal tegen het Islamisme dienen te handelen dan hij, die, door een verhevener stelsel gedrongen, streeft naar waren vooruitgang, verlichting en beschaving? De volken, die de zegeningen genieten en waardeeren van het Christendom, dienen hier al het mogelijke aan te wenden tot keering van den heilloozen, beschaving en voorspoed tegengaanden stroom.

Er is dikwijls veel verricht, met ontzettende inspanning van krachten. Doch dat er in de laatste tijden voldoende gewaakt en gewerkt wordt tegen den godsdienst van Arabië, durven wij niet toestemmen. Ja, eer zouden wij geneigd zijn aan aan te nemen, dat door een verkeerd begrepen humaniteitsbeginsel men er toe gekomen is, om geen gevaar te zien, dáár waar toch gevaar is en blijft bestaan. Al was het alleen maar uit een politiek oogpunt, zoo diende men den Islam te beteugelen, omdat hij een leer is, een godsdienstig politiek stelsel, dat uitermate geschikt blijkt om het politiek evenwicht voortdurend in gevaar te brengen, en daarvoor steeds wordt aangewend.

Wat noodig is? vraagt hij. Allereerst vermeerdering van verkondigers der Christelijke beginselen, en — al wat Christen is moet hem steunen, eeren. Dat is nog zoo niet. Waar de Moslem bespeurt dat het meerendeel der Christenen zich van de missionarissen afwendt, wordt het dezen bijna onmogelijk gemaakt met vrucht te arbeiden.

Behalve aan onverstandigen of onedelen godsdiensthaat of onverdraagzaamheid, is de minachting van de zending toe te schrijven aan onbekendheid met de verderfelijke strekking van den Islam en met het beschaving wekkend licht van het Christendom. Daarom is het zoo noodig, dat de Islam meer een voorwerp van onderzoek zij, meer dan thans door ieder gekend worde; zoodoende zullen van lieverlede allen het belang beseffen dat de maatschappij heeft niet alleen bij de bestrijding van den Islam, maar ook bij de waardeering van hen die ontberingen en allerlei moeiten, des noods schande, verdragen en schade lijden, om het Evangelie en de daaruit voortvloeiende verlichting en beschaving te brengen waar nu nog zooveel duisterheid is.

Op zeer veel plaatsen heeft de Islam bij de bevolking ingang gevonden door de stipte vervulling van de uiterlijke voorschriften van dien godsdienst, welke zij waarnam bij de meeste der Moslemen, en door den grooten ijver welken de Moslemen aan den dag legden tot verbreiding van hun geloof. De Moslem, in de meening verkeerende, dat zijn godsdienst, zijn moraal de beste is, om een volk gelukkig te maken, schaamt zich niet, om, waar hij dit kan, die moraal, dien godsdienst aan andersdenkenden te openbaren. Hoeveel te meer moeten wij desgelijks doen, die weten en gevoelen welk een geluk het is der Christelijke beschaving deelachtig te zijn! De Christenheid vooral moet door handel en wandel de waarde, de levendmakende kracht van haar godsdienst doen gevoelen.

HOOGENBIRK.

Buitenland.

Engeland. Algemeene vergaderingen in Schotland.

De Algemeene vergadering der Schotsche Staatskerk werd ook dit jaar met de noodige of liever onnoodige plechtigheid namens hare Majesteit de Koningin geopend. Opmerkelijk is het hoe in deze vergadering gepleit werd voor losmaking van den band die kerk en Staat te zamen houdt. Lord Balfour pleitte krachtig voor het behoud van dien band. Hij meende dat de Schotsche Staatskerk moest behouden blijven, omdat zij, als men enkel met Presbyterianen rekent, de meeste leden telt omdat zij bij uitstek de kerk der armen is, en omdat als een plebisciet, (volkstemming) werd gehouden, het blijken zou, dat een groot deel van het volk de dingen wil houden gelijk zij zijn. In dien geest spraken bijna allen, ja met groote bewegelijkheid toonde de vergadering hare instemming met hen die voor het behoud der bevoorrechte Staatskerk pleitten.

Op eene eigenaardige wijze ging Dr. Rainey tegen al dat gepraat in. Met onverstoorbare kalmte sprak hij als zijn overtuiging uit, dat de scheiding van kerk en staat komen zou, en raadde daarom zijn broederen aan de gang van zaken die daartoe leiden zou, te beschouwen als iemand die kiespijn heeft — iets dat zeer onaangenaam is, een pijn die niemand gaarne heeft, doch wanneer de pijn over is, dan geeft dit groote verademing.

Wat de bewering betreft, dat de Staatskerk een kerk der armen was, hiervoor wees hij op hetgeen Edinburgh te zien geeft. In het armste deel der stad heeft de Vrije Schotsche kerk vele leden. Dat de staatskerk de meeste leden telt wordt algemeen aangenomen; maar bekend is het dat de lijst van hare leden op een wijze wordt bijgehouden, die twijfel doet rijzen omtrent hare betrouwbaarheid en bovendien een groot aantal leden komen nooit in de kerk behalve een of twee maal in het jaar om aan het Avondmaal te komen.

Ook in de Vrije Schotsche kerk werd deze zaak ernstig besproken. Men wees er op hoe in de steden de staatskerk op elke 7000 menschen ééne kerk had, terwijl der Non-conformisten op elke 2000 zielen een kerkgebouw uit eigene middelen hebben gesticht. Had men gezegd dat de Vrije kerk op het platte land in menig dorp geen plaats van samenkomst had en werd daartegenover betoogd, dat daarom die bevolking niet werd verwaarloosd, omdat men soms binnen de grenzen van eene naburige gemeente eene kerk bouwt, die door de leden gemakkelijker kan bereikt worden dan als men in de kom van het dorp een kerkgebouw geplaatst had. Ook weersprak hij de aantijging alsof de Vrije kerk de armere klassen afstootte. Aan de andere zijde waren er lieden die betoogden dat het niet betamelijk was om eene politieke zaak op een kerkelijke vergadering te bespreken. Ook stond prof. Smith op om te zeggen dat het de plicht van den staat was om de zaak des Heeren op eene rechte wijze te steunen. Doch de hoogleeraar trok zijn motie in, zoodat zij die eigenlijk halve voorstanders zijn van het beginsel van eene kerk gesteund door het geld van den staat, zich vereenigden met hen, die de vergadering te heilig hielden om eene staatkundige zaak te bespreken. Doch deze konden slechts 59 stemmen uitbrengen, terwijl 321 zich verklaarden voor de scheiding van kerk en staat.

Ofschoon wij het officieele verslag van de vergadering der Vrije Schotsche kerk nog niet onder de oogen gehad hebben, toch is ons reeds een en ander bekend omtrent de zaak van Dr. Bruce en Dods, hoogleeraren bij de Vrije Schotsche kerk, die aangeklaagd werden wegens ketterische gevoelens.

Een geheele dag werd besteed om de zaak van Dr. Dods in de eerste plaats te behandelen. Eene ontzaglijke menigte vulde de vergaderzaal, nog grooter dan toen de zaak van Robertson Smith werd behandeld, nu ongeveer negen jaren geleden. Doch wat is de toestand sints dien tijd veranderd! Nu schier geen moedig optreden meer tegen leeringen die ten